

UNELE ASPECTE ALE LUPTEI MUNCITORIMII PENTRU APĂRAREA CARACTERULUI DE CLASĂ AL SINDICATELOR ÎN TIMPUL OCUPAȚIEI HORTHYSTE ÎN PARTEA DE NORD A TRANSILVANIEI

Încă din primele zile ale vremelnicei ocupații horthysto-fasciste — urmare nefastă a odiosului dictat de la Viena —, s-au depus eforturi în vederea continuării neîntrerupte a activității organizațiilor muncitorești ilegale și legale, printre care și a sindicatelor tradiționale¹.

Principiile de bază ale reactivizării mișcării sindicale au fost stabilite în ședința delegaților sindicatelor muncitorești, ținută la Cluj, în ziua de 7 septembrie 1940 (deci, înainte de sosirea trupelor de ocupație). Delegații prezenți la această ședință au hotărât în unanimitate continuarea luptei de clasă, menținerea spiritului de solidaritate frățească a muncitorimii române, maghiare și de altă naționalitate. În proclamația adoptată cu această ocazie, se subliniază printre altele că „... muncitorimea maghiară nu uită de frații ei de altă naționalitate, asigurându-i de solidaritatea ei izvorită din soarta comună” și declară că „trăim într-o veche comuniune de luptă și ne manifestăm solidar dacă cineva este nedreptățit, fie el maghiar, român, evreu, sau de orice naționalitate și religie”². Pornind de la aceste principii și bazându-se pe poziția marelui majorității a muncitorilor în favoarea realizării lor pe deplin, conferința ilegală (autoritățile horthyste au interzis, în primele luni de ocupație, orice adunări) a cadrelor de bază din conducerea diferitelor sindicate, ținută în ziua de 17 septembrie 1940, la Cluj, a hotărât păstrarea vechilor statute bazate pe principiul luptei de clasă și menținerea cadrelor organizatorice de dinaintea dictatului de la Viena³.

În condițiile grele ale ocupației horthyste, ale unei deșănțate propagande naționalisto-fasciste, acțiunile de reactivizare a sindicatelor și menținere a caracterului lor de clasă se desfășurau anevoios. În timp ce organizarea muncitorilor în sindicate a fost în fel și chip împiedicată de autoritățile horthyste, organizațiile naționaliste pseudomuncitorești, printre care Centrala națională a muncii (Nemzeti Munkaközpont), Organizația de chemare (Hivatásszervezet) etc., s-au bucurat de sprijinul lor material și moral nelimitat, dat fiind că ele propagau cu zel principiul armoniei de clasă și serveau în mod slugarnic scopurile politicii revizioniste, naționalisto-fasciste a regimului horthyst.

Acțiunile de organizare a Centralei naționale a muncii în partea de nord a Transilvaniei au început imediat după încheierea operațiunilor de ocupare ale trupelor horthyste. Naționaliștii au dezlănțuit un atac concentrat în primul rînd împotriva sindicatelor din Cluj. Și aici, mai ales împotriva sindicatului muncitorilor pielari de la fostele uzine „Dermata”. Spargerea unității sindicatului muncito-

---

¹ Dr. Gh. Zaharia, dr. L. Vajda (coordonatori), Gh. I. Bodea, dr. P. Bunta, dr. M. Covic, L. Fodor, dr. A. Simion, dr. Gh. Țuțui, *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei (septembrie 1940—octombrie 1944)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca 1974, p. 108.

² *Idem*, p. 108—109.

³ *Népszava*, din 19 septembrie 1940.

rilor pielari constituie exemplul caracteristic al acelor metode, prin care naționaliștii horthyști acționau sub oblăduirea autorităților. Ea demonstrează cu prisosință inegalitatea condițiilor luptei desfășurate pentru cîștigarea muncitorilor, arată în adevărata lor înfățișare acele forțe cu care se înfruntau sindicatele, în vederea apărării unității și caracterului lor de clasă. Ba mai mult, ea constituie o bază reală pentru aprecierea justă a rezultatelor obținute de către forțele de rezistență — pe linia mișcării sindicale.

Ca o pregătire a terenului în favoarea Centralei naționale a muncii, comandamentul militar orășenesc a luat o serie de măsuri teroristice. În urma acestor măsuri, secretarii sindicatului muncitorilor pielari au fost internați, iar secretarul adjunct expulzat în România. Motivul internării și al expulzării reiese dintr-un raport al referentului în problemele muncii din cadrul comandamentului militar. Acest referent cerea insistent internarea secretarilor și a altor membri ai conducerii sindicatului pielari, deoarece „stau în fruntea unui comitet social-democrat româno-evreiesc” și împiedică muncitorimea fabricii „de-a rupe cu concepția, ideea și curentul internaționalist social-democrat româno-evreiesc”, apoi o serie de alte motive, printre care și cel de defăimare a armatei maghiare⁴. Așadar, vechea mișcare sindicală, mișcare în care s-au încadrat muncitori români, maghiari, evrei și de alte naționalități deopotrivă, a fost etichetată de către autoritățile horthyste „româno-evreiască”. Numai de pe poziții naționaliste extreme puteau fi văzute problemele legate de organizarea muncitorimii, ignorîndu-se realmente existența unei realități istorice de netăgăduit. Muncitorii, români, maghiari, evrei și de alte naționalități trăiau, munceau și luptau cot la cot, nu numai în Cluj, dar și în alte centre din partea de nord a Transilvaniei. Organizațiile lor sindicale și le creaseră împreună. În cadrul lor au activat și luptat într-o strînsă unitate frățească. Iată un fapt de mare importanță, de netăgăduit, în fața căruia naționaliștii fasciști ai regimului horthyst rămîneau neputincioși.

Raportul sus-amintit al referentului comandamentului militar a mai scos în relief atitudinea potrivnică a conducătorilor sindicatului față de încercările propagatorilor centrului național de muncă, arătînd: „această atitudine reprezintă o dovadă vie că unele organizații profesionale din Cluj... astăzi nu sînt la culmea chemării lor... (adică nu activează conform dorinței autorităților horthyste, n.n.). Observ că cu o săptămîină înainte încă în biroul organizației profesionale (se referă la sindicatul pielarilor, n.n.), pe perete era atîrnat tabloul evreului Marx, iar tabloul excelenței sale guvernatorul Horthy nu era de văzut nicăieri”⁵.

Internările și expulzările, aceste măsuri teroristice menite să-i înfricoșeze pe muncitori și să creeze o atmosferă prielnică afilierii la Centrul național al muncii, au fost urmate de alte acte samavolnice. În primul rînd, poliția continua să interzică orice întrunire muncitorească. Conducerea militară și civilă a uzinelor, mai ales cea de la Dermata și Uzinele Comunale, îi chema pe rînd pe muncitori, făgăduindu-le marea cu sarea, dacă vor intra în Centrala națională a muncii, după care lăsa să se înțeleagă că de aceasta depinde rămînerea lor la locul de muncă în uzină⁶. După o astfel de „pregătire” a muncitorilor, în ziua de 20 noiembrie 1940, comandantul militar al orașului ordonă destituirea vechii conduceri

⁴ Tribunalul din Cluj, dos. B. II. 715/14 — 1941, referatul nr. 141/1941 al referentului militar (copia actului în posesia autorului) și *Új Magyar Munkás*, din 30 noiembrie 1940.

⁵ *Idem*.

⁶ *Új Magyar Munkás*, din 19 octombrie 1940.

a sindicatului muncitorilor pielari și instalarea unei noi conduceri din trei persoane, desemnate de el. „Întreaga conducere actuală a organizației, așa-numita breaslă a muncitorilor pielari din Cluj — se poate citi în hotărîrea comandantului —, o îndepărtez din pricina atitudinii ei contrare intereselor națiunii maghiare”⁷.

Asemănător situației din Cluj, și în celelalte centre muncitorești din partea de nord a Transilvaniei, Centrala națională a muncii, cu largul sprijin al autorităților locale horthyste, a dezlănțuit un atac concentrat împotriva organizațiilor muncitorești. Metodele folosite erau peste tot: demagogia, frazeologia naționalistă și promisiunile, întregite cu sălbătice măsuri de teroare. La Oradea, imediat după instalarea autorităților militare, adjunctul comandantului militar al orașului declara în cadrul mai multor adunări publice: „nu voi tolera în Oradea nici o organizație internaționalistă, ci numai Centrala Națională a Muncii”⁸. Într-o astfel de atmosferă și situație a fost convocată de vechiul consiliu local consfătuirea din ziua de 9 septembrie 1940, în vederea reactivizării organizațiilor sindicale, cu participarea reprezentanților tuturor breslelor muncitorești. La această consfătuire, reprezentanții autorităților „pe acei tovarăși, care au luat cuvîntul și au vorbit de pe pozițiile noastre internaționaliste — scria István Feld —, pur și simplu i-au poftit să plece. În felul acesta, încercarea noastră de a forma un comitet care să ia în mînă coordonarea reluării activității a eșuat”⁹. Elementelor fidele cauzei muncitorimii și luptei bazate pe principiul de clasă le-a fost interzisă în continuare orice acțiune de organizare. În schimb, comisia de organizare a centralei naționale a muncii, acaparînd avutul sindicatelor și Căminul Muncitoresc, se bucura de o deplină libertate de mișcare și activitate¹⁰. Elementele cele mai înaintate ale mișcării muncitorești din Oradea au rezistat cu fermitate, dar rezultatele luptei, așa cum vom vedea mai tîrziu, nu depindeau numai de voința și hotărîrea lor. Cu toate că naționaliștii, prin metode de teroare și promisiuni derutante, au reușit să intre în majoritatea vechilor organizații sindicale, aceste elemente, înfruntînd toate greutățile, au reușit să țină trează conștiința unei mari părți a muncitorimii, care, deziluzionată, a întors treptat spatele Centralei naționale a muncii, al cărei număr de membri scădea din ce în ce mai mult¹¹.

Un alt centru, unde cei de la C.N.M. au reușit primii să înjghebeze mai multe organizații, a fost orașul Tîrgu-Mureș și Valea Mureșului. Aici, ea avea aproape 6.500 de membri la început, pentru ca în mai 1943 să aibă în evidență doar 4.000, dintre care numărul membrilor cu cotizația la zi abia ajungea la 1.000¹². În ceea ce privește numărul membrilor acestei organizații, subliniem faptul că evaluările sînt foarte relative, întrucît ce ne lipsesc cifrele de control. Datele absolute publicate în anuarul Centralei naționale a muncii — care nu sînt defalcate pe organizații locale, ci doar pe branșe, în totalitatea lor —, sînt de asemenea necontrolabile, nemaivorbînd de faptul că în evidența centrală figurau tot timpul membri care existau doar pe hîrtie. Scăderea numărului membrilor Centralei

⁷ Tribunalul din Cluj, dos. B. II. 715/14 — 1941, referatul nr. 141/1941.

⁸ Arhiva Comitetului Județean P.C.R. Bihor, Fond 1, dos. 18, filele 37 — 54.

⁹ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Fond XII, dos. 1192, vol. III.

¹⁰ Párttörténeti Intézet levéltára, Budapest, Fond 501, dos. XVII, 1/1940/82, Marosán György, *Tűzes kemence*, Budapest, 1968, p. 606, 615 și *Új Magyar Munkás*, din 28 septembrie 1940.

¹¹ Arhiva Comitetului județean P.C.R. Bihor, Fond 1, dos. 18, fila 36.

¹² *Népszava*, din 25 mai 1943.

naționale a muncii, a influenței politicii sale demagogice, naționalisto-fasciste asupra unei părți a muncitorimii — după succese de început —, a ajuns din ce în ce mai mult într-o fază ce ducea inevitabil spre pieire. Cauza acestei scăderi treptate o constituia spiritul de indignare și revoltă ce cuprinse din ce în ce mai mult populația de pe întreg teritoriul părții de nord a Transilvaniei, îndreptat împotriva ocupanților horthyști. „De așa-numita corporație de reprezentare a intereselor muncitorești, pornită cu atâtea vîlvă — constata ziarul „Népszava“ cu privire la scăderea numărului membrilor — încep să fie deziluzionate pînă și masele muncitorești insuficient conștiente, precum și cele nesocialiste”¹³.

Nu insistăm aici asupra procesului de organizare a C.N.M.-ului și în alte orașe în partea de nord a Transilvaniei; subliniem însă faptul că acest proces, după unele succese de început, a cunoscut din ce în ce mai multe insuccese, iar în unele orașe, ca Dej și Miercurea-Ciuc, naționaliștii au reușit să-și înjghebeze organizația lor locală abia la începutul anului 1943¹⁴.

Trebuie să arătăm de asemenea și faptul că în afară de C.N.M. a existat și o altă organizație pseudo-muncitorească, așa-numita Organizație de chemare (Hivatászervezet), care avea un program similar cu cel al C.N.M.-ului. Deosebirea între ele consta doar în forma și conținutul emblemelor și în faptul că în Organizația de chemare un accent în plus se punea pe educația religioasă a membrilor. Organizațiile sale locale s-au asimilat cu timpul în organizațiile C.N.M.-ului, ori și-au încetat pe rînd activitatea pînă în anul 1943.

Lupta pentru apărarea unității muncitorimii în cadrul sindicatelor bazate pe principiul de clasă constituie una din multiplele forme ale rezistenței antifasciste; ea a ajuns într-o fază deschisă spre sfîrșitul anului 1940. Conform unei instrucțiuni a Ministerului de interne, syndicatele muncitorești au fost somate de autoritățile locale, ca în termen de 15 zile să se pronunțe în cadrul adunărilor generale asupra apartenenței lor politice și a orientării activității lor în viitor¹⁵.

În fața muncitorimii stăteau două alternative: de a intra în organizațiile naționaliste pseudo-muncitorești susținute de autoritățile horthyste, ori de a-și păstra bazele organizatorice ale sindicatelor de dinaintea dictatului de la Viena. Această din urmă cale a fost indicată de conferința cadrelor de conducere a sindicatelor, ținută ilegal în ziua de 17 septembrie 1940, la Cluj. Conferința a hotărît reorganizarea sindicatelor pe baza principiului luptei de clasă și a spiritului internaționalismului proletar, luînd atitudine hotărîtă împotriva dezbinării unității muncitorimii prin crearea organizațiilor așa-zise muncitorești naționaliste¹⁶.

Cu toate că syndicatele muncitorești au fost supuse unui atac concentric, atît din partea autorităților fascisto-horthyste, cît și a tuturor forțelor politice de dreapta, care au cerut desființarea lor, elementele conștiente ale muncitorimii din partea de nord a Transilvaniei și-au reorganizat rîndurile în syndicatele revoluționare. Activitatea depusă pentru reînființarea organizațiilor sindicale bazate pe principiul luptei de clasă și apărarea lor în fața atacurilor feroce ale forțelor reacționare constituia una din multiplele forme ale manifestării luptei de rezistență.

Centrul luptei a fost la Cluj, orașul în care au fost concentrate principalele forțe ale luptei revoluționare, împotriva regimului fascisto-horthyst și a fost centrul celei mai puternice mișcări sindicale din partea de nord a Transilvaniei.

¹³ *Idem.*

¹⁴ *Keleti Újság*, din 6 ianuarie 1943 și *Új Magyar Munkás*, din 13 martie 1943.

¹⁵ *Kolozsvári Estilap*, din 20 decembrie 1940.

¹⁶ *Népszava*, din 19 septembrie 1940.

Ca rezultat al activității comuniștilor și a elementelor social-democratice de stînga, majoritatea covârșitoare a sindicatelor din Cluj — rezistînd teroarei și presiunilor autorităților horthyste, demagogiei elementelor fasciste, naționaliste — a refuzat să se afilieze la Centrala națională a muncii. Astfel, douăsprezece din cele patrusprezece organizații sindicale tradiționale — nu avem în vedere grupurile mici din unele branșe de muncă — au reușit să dezoace planurile forțelor reacționare, care au obținut rezultate parțiale doar, printre muncitorii pielari de la Dermata, din alimentația publică — mai ales chelneri — și textiliști¹⁷. Aceste rezultate au fost obținute prin metode de teroare și de înșelăciune. Pentru ilustrație este suficient de amintit cazul sindicatului pielarilor. Mai sus am amintit că înainte cu cîteva săptămîni de ținerea adunării generale, vechea conducere a acestui sindicat a fost desființată printr-o decizie a autorităților și în locul ei a fost numită, contrar voinței mării majorității a muncitorilor, o comisie formată din elemente naționaliste.

Adunarea generală a muncitorilor pielari, cu scopul de a decide asupra orientării lor în viitor, s-a desfășurat în ziua de 19 decembrie 1940. Adunarea, la care au fost prezenți peste 500 de muncitori, a fost condusă de persoanele numite în fruntea organizației de către administrația militară. După un raport sumar, al cărui conținut principal era dojenirea membrilor vechii conduceri, președintele adunării a dat citire listei noului comitet aprobat de autoritățile horthyste, precum și un proiect de hotărîre, „după care muncitorimea de la Dermata ar declara afilierea la Centrala națională a muncii” — scria însăși un ziar burghez din localitate. „Această hotărîre — continua relatarea aceluiasi organ de presă burghez — președintele a supus-o votării, omițînd a da cuvîntul cuiva. Ca rezultat al votului, o parte a celor aproape 500 de muncitori prezenți a decis să se alăture Centralei naționale a muncii”¹⁸. Din alte surse reiese însă că din totalitatea muncitorilor, doar 20—22 au votat pentru candidați și afiliere. După acest „vot”, președintele a anunțat în mod cu totul arbitrar că muncitorii pielari din Cluj s-au afiliat în majoritate Centralei naționale a muncii, nedînd cuvîntul unui mare număr de muncitori înscriși, ci, în mod abuziv, ridicînd adunarea, în ciuda puternicelor proteste ale muncitorilor¹⁹. În numele și din înputernicirea acestora, un comitet format din oameni de încredere de la uzinele Dermata a înaintat îndată o contestație ministrului de interne, care singur era în drept să decidă în problema litigioasă a afilierii. Referitor la rezultatele votului și ale contestației, ziarul burghez „Kolozsvári Estilap” era nevoit să sublinieze și el, la rîndul său, că: „Dintre muncitorii pielari ai uzinelor Dermata foarte mulți nu consideră (subl. n.) deciziunea ca o expresie a unei poziții unitare și tocmai de aceea, unii oameni de încredere au hotărît înaintarea către ministrul de interne a unui apel pentru remedierea așa-ziselor iregularități, deoarece votarea s-a efectuat prin omiterea luărilor de cuvînt”²⁰. Nu cunoaștem textul apelului și nici cel al răspunsului, dar faptul că la Dermata și-a continuat activitatea C.N.M.-ul arată că vocea protestatară a majorității muncitorilor n-a fost luată în considerare. Conform legilor în vigoare, la realizarea afilierii oricărei organizații profesionale, era

¹⁷ *Magyar Szakszervezeti Értesítő*, din 15 octombrie 1940, din 1 ianuarie și 1 aprilie 1941, *Népszava*, din 22 și 24 decembrie 1940, 1 și 3 ianuarie 1941, 4 și 6 aprilie 1941 și *Magyar Vasmunkások Lapja*, din 15 ianuarie 1941.

¹⁸ *Kolozsvári Estilap*, din 20 decembrie 1940.

¹⁹ *Népszava*, din 20 decembrie 1940.

²⁰ *Kolozsvári Estilap*, din 20 și 21 decembrie 1940.

necesară aprobarea ministrului industriei. Era dreptul lui suveran să decidă ca, în cazurile afilierilor contestate, de partea cui să se situeze: a C.N.M.-ului, sau a vechilor organizații sindicale²¹. Datorită unor măsuri de teroare exercitate de către elementele naționaliste, sprijinite de autoritățile fasciste, precum și deciziunii în favoarea C.N.M.-ului din partea forurilor de resort, decizie care n-a luat în considerare protestul majorității muncitorilor de la Dermata, aceștia au fost nevoiți să se încadreze în rândurile organizației pseudo-muncitorești. Comandamentul militar al uzinelor a ordonat reținerea cotizațiilor tuturor lucrătorilor, prin casieria fabricii. Știrea că un ordin ministerial a interzis practica reținerii cotizațiilor din salarii a fost viu comentată în luna iunie 1941 și de către muncitorii de la uzină. Temându-se de creșterea nemulțumirilor în rândurile muncitorilor, conducerea organizației C.N.M., în frunte cu președintele — devenit între timp deputat în parlament —, pentru liniștirea spiritelor, a recurs la o sumedenie de promisiuni. Astfel, a promis muncitorilor că se va interveni ca să fie aprovizionați cu lemne de foc — prin contractele colective din trecut patronii erau obligați de a aproviziona pe muncitori cu lemne, plătite în rate — și vor cere ca familiile celor chemați sub arme să primească ajutor. De unde era să cunoască marea majoritate a muncitorilor existența unei ordonanțe a Consiliului de miniștri, apărută în anul 1939 sub nr. 8260, conform căreia celor chemați sub arme fabrica era obligată să le plătească jumătate din salariul avut înainte de mobilizare. Toate acestea au fost prezentate ca unele din revendicările muncitorești „cucerite” prin C.N.M. „Dar așa acționează în toate problemele — sublinia cu privire la aceste cazuri ziarul „Népszava” —. Revendicările cucerite prin lupta muncitorilor sau prin cele stabilite de guvernul român le declară ca rezultate ale »luptei lor«, și dacă aceasta nu este suficient pentru a obține popularitate, atunci amenință cu scoaterea din fabrică a opoziției²² (adică a tuturor acelor care ar sta în calea intereselor lor, n.n.).

Muncitorii pielari din mica industrie însă au întors spatele acestei organizații naționaliste, creșd la început o grupă pentru plata cotizațiilor (acolo unde numărul membrilor n-a întrecut cifra de 20 s-au constituit grupe sindicale, care n-au avut sediu, ci un loc stabilit pentru plata cotizațiilor, n.n.), iar apoi în martie 1941, în frunte cu István Belovai președinte, Francisc Dula vice-președinte, Gustav Mamenyák, Iuliu Klein, Aurel Cuibus, Ladislau Hincz, Iosif Văleanu, Alexandru Molnár și alții, au pus bazele organizației lor sindicale, recunoscută fiind constituirea ei și de către primarul orașului, prin deciziunea nr. 149.526/1941. Prima adunare generală a membrilor a fost însă autorizată doar pentru ziua de 23 martie 1942²³.

Începînd cu anul 1942, din ce în ce mai mulți muncitori de la „Dermata”, dezamăgiți de activitatea C.N.M.-ului, foști membri ai vechiului sindicat al pielarilor, intrau în acest sindicat²⁴. La acest lucru s-a referit autorul unei scrisori trimise redacției ziarului de breaslă. În această scrisoare, după ce se mulțumește redacției pentru publicarea articolului despre situația muncitorilor de la Dermata, se arată: „Membrii vechi sindicaliști, atunci cînd au văzut că apărarea intereselor muncitorești din partea C.N.M.-ului nu este privită nici măcar ca și soarta unui copil vitreg, s-au dat înlături”. În ceea ce privește activitatea desfășurată de către conducerea instalată cu ajutorul autorităților, în scrisoare se arată că ea

²¹ *Idem*, din 21 decembrie 1940.

²² *Népszava*, din 10 iunie 1941.

²³ *Magyar Szakszervezeti Értelstf*, din 1 aprilie 1942, *Népszava*, din 12 martie 1941.

²⁴ *Szakszervezet*, din ianuarie — februarie 1946, p. 14.

a constat doar din încasarea cotizațiilor, strădania lor spre o situație cât mai avantajoasă, iar „apărarea intereselor muncitorești este pentru ei o chestiune necunoscută, deși afirmau solemn că vor servi cu cinste interesele membrilor“. Cu toate că vechiul contract colectiv se apropie de termenul de expirare — se sublinia în scrisoare —, despre reînnoirea lui — conform revendicărilor muncitorilor — în tabăra naționaliștilor nici nu se pomenește nimic. Caracterizând starea lucrurilor de la uzinele „Dermata“, scrisoarea conchidea: „O stare mai ideală n-ar putea să și-o dorească nici o conducere de fabrică“²⁵.

Se poate spune că majoritatea muncitorilor de la Dermata numai prin forță, constrângere și amenințări de tot soiul acceptaseră apartenența la C.N.M. O dovadă concludentă în această direcție o constituie boicotarea în masă a adunărilor și a manifestațiilor cultural-artistice, organizate de către naționaliști. Chiar la prima asemenea manifestație, care a avut loc în luna februarie 1941, din cei aproape 2.000 de lucrători au fost prezenți doar circa 30 și un grup de femei — mai mult casnice — din împrejurimile Căminului pielarilor²⁶.

Activitatea Centralei naționale a muncii desfășurată în rîndul muncitorilor din fabricile de textile și îmbrăcăminte a dus doar la un rezultat parțial și neînsemnat. La C.N.M. s-au afiliat abia 50 de lucrători — în majoritatea lor femei —, de la fabrica de tricotaje „Lady“ din Cluj și un neînsemnat număr din personalul atelierelor înrudite cu această branșă²⁷. Marea majoritate a lucrătorilor din fabricile textile și mai ales muncitorii croitori — cu tradiții revoluționare de seamă în mișcarea muncitorească a orașului Cluj —, au rămas fideli mișcării organizate pe principiul luptei de clasă și în spirit internaționalist, în ciuda promisiunilor demagogice și a măsurilor de teroare exercitate împotriva lor, chiar și în decursul desfășurării adunării de constituire. „La adunarea noastră de constituire (2 martie 1941, n.n.) — își amintește unul dintre participanți —, au luat parte 500—600 de muncitori textiliști și de îmbrăcăminte, deși ea s-a desfășurat în Căminul muncitorilor metalurgiști printre adevărate cordoane ale poliției“²⁸.

O altă branșă unde C.N.M.-ul a obținut rezultate parțiale era industria alimentației publice²⁹. Adunarea generală a muncitorilor cu menirea de a decide în problema apartenenței s-a desfășurat în ziua de 20 decembrie 1940³⁰. Au fost prezentate două proiecte de hotărîri: primul a propus afilierea la C.N.M., al doilea, primit cu uralele și aplauzele asistenței, respingea afilierea la C.N.M., cerînd păstrarea unității sindicatului și a liniei activității sale de pînă atunci, bazată pe principiul luptei de clasă. Avînd în față cele două proiecte contradictorii, muncitorul István Földes, care s-a ridicat primul la cuvînt, a propus ca decizia în problema afilierii să fie pronunțată în urma votului secret al celor prezenți la adunare. Propunerea a fost acceptată și președintele sindicatului, János Puskás, a dat dispoziții să se treacă imediat la vot. Procedura fiind însă împiedicată de către reprezentantul poliției, majoritatea muncitorilor a părăsit sala, declarînd: „nu vor decide pînă ce ea nu poate să fie luată prin vot secret“. Așa stînd lucrurile, reprezentantul poliției i-a ordonat președintelui dizolvarea adunării³¹. Noua adu-

²⁵ *Magyar Szakszervezeti Értesítő*, din 15 ianuarie 1943.

²⁶ *A kolozsvári Szociál-Demokrata Párt jegyzőkönyvei 1941—1943*, p. 22.

²⁷ *Ellenzék*, din 6 și 9 mai 1941.

²⁸ *Szakszervezet*, din aprilie — mai 1946, p. 116, *Magyar Szakszervezeti Értesítő*, din 1 aprilie 1941 și *Népszava*, din 5 martie 1941.

²⁹ *Magyar Szakszervezeti Értesítő*, din 15 octombrie 1940.

³⁰ *Szakszervezet*, din august 1945, p. 348—349.

³¹ *Népszava*, din 22 decembrie 1940 și din 4 februarie 1941.

nare, convocată din ordinul primarului orașului, s-a desfășurat în ziua de 24 ianuarie 1941 sub președinția consilierului Muth Mihai, delegat al autorităților. „Alegerea și de data aceasta — recunoștea ziarul burghez „Ellenzék“ — a fost anticipată de o propagandă aprinsă. În prealabil, președintele naționalist al sindicatului, numit de autorități printr-o circulară, comunică că l-a suspendat pe secretarul ales de muncitori cu ani în urmă, iar pe cei ce erau împotriva afilierii la C.N.M. îi consideră ca și excluși din sindicat. Datorită faptului că aceste hotărâri erau potrivnice prevederilor statutului, la adunarea sus-amintită au participat muncitorii din ambele tabere³². Desfășurată sub conducerea unui reprezentant al autorităților și în prezența unui mare număr de polițiști conducători ai C.N.M.-ului, rezultatul acestei adunări — mai cu seamă că mulți muncitori cunoscuți prin activitatea lor revoluționară din trecut, precum și chelnerii evrei, nici n-au fost lăsați să intre în sală —, nu putea să nu fie în favoarea spărgătorilor unității. În aceste condiții, votarea s-a desfășurat deschis și nominal. Întrebați fiind individual, dacă acceptă afilierea la C.N.M., muncitorii erau îndrumați să răspundă „cu onoare!“ da sau nu³³. Publicînd rezultatul alegerii, ziarul burghez „Ellenzék“ observă că pentru afilierea la C.N.M. au votat 100 de muncitori — majoritatea acestora mai ales chelneri lipsiți de muncă și avertizați că nu vor fi plasați, dacă nu votează pentru C.N.M. —, și contra 25 de muncitori³⁴. Prima cifră ni se pare exagerat de mare, nemaivorbind de faptul că și cei care s-au abținut de la vot au fost enumerați tot printre aceia care au răspuns cu da³⁵. Ceea ce este demn de relevat este faptul că în ciuda marilor presiuni și chiar dacă au rămas în minoritate, în sală s-au găsit și muncitori cinstiți, care au răspuns printr-un hotărît: „cu onoare nu!“, demagogilor și naționaliștilor, și aceasta pe scenă deschisă. Aceștia, în luna august a aceluiași an, au pus bazele grupei lor sindicale pentru plata cotizațiilor, grupă recunoscută după tergiversări și de către autorități³⁶.

Alte categorii din rîndurile muncitorilor din industria alimentației, ca cea a muncitorilor brutari în frunte cu elementele revoluționare ca Sándor Szilágyi președinte, Teodor Voivod vicepreședinte, Emil Văleanu secretar, István Zsoldos, Gyula Bartha, Ilie Cuc, Vasile Ilea, Ion Marian, Sándor Puskás și alții, au pus bazele organizației lor sindicale în cadrul adunării generale desfășurate în ziua de 22 decembrie 1940, declarînd afilierea la Uniunea social-democrată a muncitorilor brutari³⁷.

Muncitorii cofetari au decis și ei în unanimitate că vor păstra unitatea sindicatului lor vechi, în ciuda tuturor mașinațiilor celor de la C.N.M. de a-și înjgheba o grupă a lor aparte. Sindicatul pe la mijlocul anului 1943, datorită faptului că mulți membri au fost concentrați în armată, detașamente de lucru sau unii au plecat din localitate, s-a transformat într-o grupă cu loc de plată a cotizațiilor³⁸. Și, în sfîrșit, din bransa de muncă a alimentației, muncitorii măcelari în frunte cu Iosif Binder, Mihai Faragó, Alexandru Toader, Iosif Iancea, Walter Schuster,

³² *Szakszervezet*, din august 1945, p. 349.

³³ *Ellenzék*, din 27 ianuarie 1941.

³⁴ *Ellenzék*, din 27 ianuarie 1941.

³⁵ *Népszava*, din 4 februarie 1941.

³⁶ *Népszava*, din 24 august 1941 și 8 februarie 1942.

³⁷ *Magyar Szakszervezeti Értesítő*, din 1 ianuarie, 1 februarie și *Kolozsvári Estilap*, din 23 decembrie 1940.

³⁸ *Ellenzék*, din 26 februarie 1941 și *Magyar Szakszervezeti Értesítő*, din 1 iunie 1943.

Dominic Sipos și alții și-au constituit sindicatul lor socialist în cadrul adunării de membri ținute la 15 iunie 1941 în localul Căminului muncitorilor metalurgiști³⁹.

În împrejurări grele și înfruntând presiunile cele mai variate ale autorităților și elementelor naționaliste, la început muncitorii lemnari au izbutit să-și păstreze unitatea. La adunarea generală din 22 decembrie 1940, ei s-au pronunțat pentru menținerea statutului elaborat în cadrul Uniunii muncitorilor lemnari din România⁴⁰. Unitatea muncitorilor lemnari — mai ales a aceluia care lucrau în întreprinderi, printre care cei de la fabrica „Erba” —, a fost însă în curând destrămată prin promisiuni sociale demagogice și prin activitatea elementelor naționaliste maghiare din rîndurile sale. Ca urmare, au fost obligați să treacă la organizația obscurantistă, naționalisto-fascistă, care era Organizația de chemare (Hivatásszervezet). Această situație a dăinuit pînă la jumătatea anului 1943, cînd deziluzia majorității muncitorilor lemnari din cauza activității demagogice a organizației naționaliste a devenit generală. În această situație, elementele revoluționare, printre care Ioan Crișan, István Székely, Vilmos Galambos, Iosif Elbe, Coloman Müller, István Tamás și alții, au trecut la acțiunile de restabilire a unității vechii lor organizații de clasă. La începutul lunii iulie 1943 s-a format o comisie de organizare, care și-a fixat centrul de activitate în localul Căminului muncitorilor metalurgiști. Pregătită de această comisie de organizare, în ziua de 11 septembrie 1943, în același cămin, a avut loc adunarea generală a muncitorilor lemnari. „Trebuie să mărturisim — spunea printre altele în cuvîntul său de deschidere președintele adunării István Tamás —, că pînă acum ne-am ținut departe de luptele muncitorimii lemnare conștiente. Pînă acum ne-am zvircolit în organizații nepotrivite nouă. Am învățat însă pe pielea noastră că unica cale justă pentru noi este calea liberă aleasă de noi: organizarea profesională, creată din forțele noastre proprii, și calea ce ne-o indică conducerea aleasă în mod liber din rîndurile noastre“. Cu excepția unor elemente oportuniste, muncitorii lemnari au declarat părăsirea în bloc a organizației pseudo-muncitorești, reconstituind sindicatul lor socialist⁴¹. Ei au întărit astfel cu încă 130 de membri frontul aceluia care stăteau neclintit pe pozițiile luptei de rezistență antifascistă și luptau împotriva regimului de ocupație fascisto-horthyst.

„Masele răpite încep să se trezească — consemna secretarul P.S.D.-ului din Cluj, cu această ocazie și cu referire la criza în care au intrat organizațiile pseudo-muncitorești —, ele sînt fățiș nemulțumite, și încetul cu încetul se întorc...“⁴².

O rezistență demnă de relevat au opus și muncitorii constructori din Cluj, față de propaganda organizațiilor naționalisto-fasciste. Zadarnice erau lozincile naționaliste, promisiunile cu privire la aprovizionarea lor cu diferite alimente și îmbrăcăminte, precum și toate mijloacele de intimidare, căci muncitorii constructori rămîneau neclintit pe linia lor organizatorică bazată pe principiul luptei de clasă.

³⁹ *Népszava*, din 19 iunie 1941.

⁴⁰ *Magyar Szakszervezeti Értesítő*, din 1 iulie 1943, *Kolozsvári Estilap*, din 23 decembrie 1940 și *Népszava*, din 24 decembrie 1940.

⁴¹ *Magyar Szakszervezeti Értesítő*, din 1 iulie și 1 octombrie 1943 și *Népszava*, din 2 iulie și 17 septembrie 1943.

⁴² Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Fond XII, dos. 1192, mapa I. vol III.

La adunarea generală, ținută în ziua de 15 decembrie 1940, cei 255 de muncitori prezenți au votat pentru păstrarea unității sindicatului lor de clasă⁴³. De pe calea aleasă, ei n-au putut fi deviați de activitatea unor elemente naționaliste, îndreptată în direcția dezbinării unității lor de luptă. Sperând în reușita acțiunii elementelor dezbinătoare, autoritățile locale n-au recunoscut formarea sindicatului decît în februarie 1942, și aceasta numai în urma reclamațiilor și protestelor repetate ale muncitorimii⁴⁴.

În adunarea generală din 23 ianuarie 1942 a muncitorilor vopsitori — constituiți în februarie 1941⁴⁵ într-un sindicat propriu (pînă atunci făceau parte din sindicatul constructorilor, n.n.) —, atunci cînd unele elemente naționaliste din conducere au propus afilierea la C.N.M., membrii de rînd au respins cu hotărîre propunerea. La o nouă adunare extraordinară a muncitorilor vopsitori din 15 mai, adunare la care au fost prezenți reprezentanții autorităților și ai organizațiilor pseudo-muncitorești, elementele naționaliste au încercat din nou dezbinarea. Aflînd de ordinea de zi pe care figura un singur punct: afilierea la C.N.M., mulți dintre cei prezenți au părăsit sala în mod demonstrativ, declarînd că „nu iau parte la destrămarea unității muncitorilor vopsitori”. Atunci cînd s-a trecut la vot, în sală se găseau doar 12 muncitori vopsitori, dintre care 9 au votat pentru, iar 3 împotriva afilierii⁴⁶. Aceștia din urmă, împreună cu cei care au părăsit sala, sau nici n-au fost prezenți — în număr de peste o sută — au rămas fideli sindicatului socialist al muncitorilor constructori, sărbătorind uniți cu ei în luna august 1943 patru decenii de existență a organizației lor bazate pe principiul luptei de clasă. „Conștiința, solidaritatea și respectul față de alții fac astăzi posibil — spunea președintele sindicatului Heincz Sándor la adunarea festivă — ca grupul muncitorilor constructori din Cluj să jubileze existența sa de patru decenii și faptul că conducerea de totdeauna a grupului nostru a avut în atenția sa apărarea intereselor membrilor, fără deosebire de naționalitate. Aceasta este misiunea grupului muncitorilor constructori din Cluj pe care o va îndeplini și în viitor”⁴⁷. În conferința sa intitulată „Patruzeci de ani ai muncitorilor constructori clujeni”, muncitorul Petre Olteanu — membru în comitetul de conducere — a schițat istoria organizației și a luptei muncitorilor. În aplauzele furtunoase ale asistenței vorbitorul declara că acest sindicat, în ciuda mașinațiilor pseudo-muncitorești, n-a lăsat și nu va lăsa să fie deviat de pe calea aleasă cu patru decenii în urmă, cale pe care înaintază, deși cu prețul unor grele încercări⁴⁸.

În cadrul acțiunilor de rezistență în vederea apărării caracterului socialist al sindicatelor, un caz aparte îl constituie problema funcționarilor particulari și a angajaților comerciali. Atunci cînd noua conducere, compusă în întregime din elemente naționaliste, rasiste, propunea modificarea statutelor în sensul excluderii din organizație a nemaghiarilor⁴⁹, Ludovic Jordáky (care pe atunci conducea contabilitatea sindicatului, n.n.) atrăgea atenția că „nu trebuie uitată contribuția adusă la luptele din trecut de aceia pe care i-au exclus acum. Să aibă curajul de a ră-

⁴³ *Idem* și *Népszava*, din 17 decembrie 1940.

⁴⁴ *Magyar Szakszervezeti Értesítő*, din 1 aprilie 1942.

⁴⁵ *Népszava*, din 3 aprilie 1941.

⁴⁶ *Magyar Szakszervezeti Értesítő*, din 1 martie, 1 iunie 1942 și *Népszava*, din 24 mai 1942.

⁴⁷ *Népszava*, din 22 august 1943 și *Magyar Szakszervezeti Értesítő*, din 1 septembrie 1943.

⁴⁸ *Idem*.

⁴⁹ *Népszava*, din 4 și 6 iunie 1941.

mîne oameni în interesul lor propriu și al grupului de clasă din care fac parte, chiar și în timpurile inumane de azi. Consecințele retragerii, resemnării și ale tăcerii lașe sînt totdeauna mai tragice, decît cele ale rezistenței, chiar dacă ele, într-un timp dat și în anumite locuri, înseamnă o popularitate. Noi ne asumăm calea noastră, cu toate primejdiile sale. Și dacă se găsesc unii care, în lipsa armelor de principiu, recurg la alte mijloace, cel puțin știm, cine sînt aceștia⁵⁰.

Această chemare, însușită cu trup și suflet de mulți dintre acei cărora ea le-a fost adresată, cu timpul și-a arătat roadele, întruchipate în crearea în cursul lunii septembrie 1943 a organizației funcționarilor particulari și angajaților comerciali, așezată pe tradiționala bază a luptei de clasă și a spiritului internaționalismului proletar⁵¹.

Muncitorii din alte două sindicate importante — sindicatul tipografilor și cel al metalurgiștilor — din Cluj au reușit și ei să deoace planurile forțelor naționaliste. Astfel, muncitorii metalurgiști la 23, tipografii la 29 decembrie 1940, declarau în unanimitate continua lor apartenență de partea forțelor progresiste socialiste⁵².

La Cluj, al doilea sindicat împotriva căruia s-a îndreptat cu o deosebită intensitate atacul concentric al forțelor naționalisto-fasciste, era cel al muncitorilor metalurgiști. „Sub diferite lozinci, prin distribuirea de carne, untură, cartofi, fasole etc., ademeneau dușmanii noștri pe muncitorii creduli — scria ulterior secretarul sindicatului referitor la activitatea de subminare a acestor forțe —, dar această propagandă neobișnuită le-a adus doar rezultate trecătoare...”⁵³.

Sediul sindicatului muncitorilor metalurgiști, conform tradițiilor, continua să fie unul din cele mai importante centre ale mișcării sindicale socialiste din Cluj. El a constituit locul desfășurării multor conferințe socialiste, adunări sindicale, discuții politice permanente, manifestații cultural-educative și al spectacolelor de teatru organizate de actorii rămași fără pline și fără sală, după ce au fost excluși din camera actorilor, în baza „legii rasiale”. Sediul a găzduit de asemenea expoziții colective de pictură ale artiștilor români din partea de nord a Transilvaniei, manifestații culturale cu deosebite implicații național-revoluționare. Lovindu-se de o serie de greutăți, impuse de către autoritățile fasciste, grupul artiștilor români — Raul Șorban, Emil Cornea, Petre Abrudan, Teodor Harșia și alții — găsea sprijin în rîndul artiștilor maghiari, al social-democraților și mai ales în rîndurile muncitorilor metalurgiști, care le-au pus la dispoziție căminul lor⁵⁴. Acest eveniment cultural-politic, „la inaugurarea căruia — așa cum sublinia ziarul „Népszava” în numărul său din 30 ianuarie 1942 — a luat parte fără deosebire de naționalitate publicul clujean iubitor al artei”, s-a bucurat de numeroși vizitatori nu numai din oraș, ci și din alte centre ale părții de nord a Transilvaniei, confirmînd încă o dată tradiționala conviețuire frățească și lupta comună a poporului român și a naționalităților conlocuitoare, constituind în același timp încă o dovadă a liniilor directoare pe care se situaseră social-democrații din

⁵⁰ *Népszava*, din 9 iunie 1941.

⁵¹ *Magyar Szakszervezeti Értésítő*, din 15 octombrie 1943 și *Népszava*, din 8 decembrie 1943.

⁵² *Magyar Vasmunkások Lapja*, din 15 ianuarie 1941, *Népszava*, din 24 decembrie 1940 și 1 ianuarie 1941.

⁵³ *Idem*.

⁵⁴ *Tribuna Ardealului*, din 24 ianuarie, 11 și 17 februarie 1943,

acest oraș, în problema apărării intereselor fundamentale ale populației românești asuprite, subjugate de către ocupanții horthyști.

Nereușind să-i atragă pe muncitorii metalurgiști în organizațiile pseudo-muncitorești fasciste — cu excepția unor elemente trădătoare în frunte cu fostul secretar Pálffy Tibor —, naționaliștii și-au îndreptat atacul împotriva Căminului lor. Bogata activitate cu un conținut profund politic-revoluționar nu era nicicum pe placul lor și în general al autorităților horthyste. „Uneltesc de săptămîni în șir — sublinia ziarul „Népszava“ —, ca să pună mîna pe Cămin. Pentru aceasta folosesc orice mijloace. Începînd cu articole publicate în presa locală plină de afirmații tendențioase și false⁵⁵. Printr-un memoriu înaintat Ministrului de interne, renegatul secretar Pálffy Tibor cerea punerea Căminului la dispoziția organizației naționaliste dat fiind că „în prezent este în posesia sindicatului internaționalist al muncitorilor metalurgiști, sindicat ai cărui membri sînt evrei și români“⁵⁶.

Același lucru îl cerea și groful Teleky Béla în cele două interpelări ale sale, făcute în parlamentul horthyst⁵⁷. Metalurgiștii clujeni însă, cu o conducere din care au făcut parte elemente fidele cauzei clasei muncitoare ca László Temesi președinte, după decesul acestuia în 1942 Coloman Szendrey, Gheorghe Gîrboveanu vicepreședinte, Francisc Schneg secretar și alții au reușit să apere nu numai unitatea rîndurilor lor, dar și Căminul față de atacurile autorităților și organizațiilor fasciste, cîștigînd chiar și procesul în fața Tribunalului din Cluj în 1942. Rezistența lor a putut fi înfrîntă doar în aprilie 1944, cînd consiliul orașenesc a rechiziționat clădirea, punînd-o la dispoziția trupelor germane staționate în oraș⁵⁸.

Bătălia pentru apărarea caracterului de clasă al organizațiilor sindicale s-a încheiat cu victoria muncitorimii clujene. Douăsprezece din cele patrusprezece organizații profesionale existente înaintea dictatului de la Viena au reușit să reziste cu dîrzenie tuturor atacurilor autorităților și organizațiilor naționalisto-fasciste în așa fel, încît aceștia au obținut rezultate parțiale doar printre muncitorii pielari de la „Dermata“, funcționarii și angajații particulari și chelneri, precum și printre grupuri mici ale muncitorilor din alte branșe.

Bilanțul activității sindicatelor socialiste, întocmit la începutul lunii iunie 1941, ne înfățișează următoarea situație: organizații sindicale constituite și bazate pe principiul luptei de clasă au avut muncitorii metalurgiști, tipografi, croitori, lem-nari, constructori, brutari, cofetari, legători de cărți, frizeri, vopsitori, pielari (din mica industrie) și au creat grupe muncitorii din alimentația publică, cei din industria metalelor prețioase neafiliați organizațiilor pseudo-muncitorești fascisto-naționaliste.

O nouă victorie a mișcării sindicale din Cluj a constituit-o crearea în noiembrie 1941 a Consiliului local al sindicatelor. Întruniți într-o adunare desfășurată în ziua de 21 noiembrie 1941, delegații tuturor sindicatelor socialiste au hotărît crearea consiliului, cu menirea de a îndruma unitar activitatea organizațiilor și de a lua măsuri pe o unică bază de principiu, în toate problemele vitale ale întregii muncitorimi din oraș. În prima sa ședință, Consiliul local s-a adresat printr-o chemare tuturor muncitorilor din oraș, îndemnîndu-i să-și strîngă rîndurile în organizațiile socialiste. „Este cunoscut tuturor muncitorilor — se subliniază printre

⁵⁵ *Népszava* din 25 septembrie 1941.

⁵⁶ *Magyar Vasmunkások Lapja*, din 15 august și 15 octombrie 1941.

⁵⁷ *Népszava*, din 21 septembrie și 20 noiembrie 1941.

⁵⁸ *Szakszervezet*, din iunie 1945, p. 256—257 și *Magyar Vasmunkások Lapja*, din 15 aprilie 1943.

alte în chemare —, că sindicatele noastre nu sînt organizații ocazionale, recente, ci au trecut de 20, 30, 40 și chiar 50 de ani. În urma noastră stă șirul încercărilor și al luptelor. Încercările grele, luptele trecutului de decenii, dovedesc că vom birui și greutatea zilelor noastre... Consiliul local se găsește la post. Fiecare membru al consiliului vede clar evenimentele, le privește cu calm, demn de un socialist, și privește viitorul cu credință și speranță, conștient fiind că viitorul este al sindicatelor libere⁵⁹.

Înfruntînd teroarea autorităților horthyste și a organizațiilor naționaliste, organizațiile sindicale din care au făcut parte muncitori români, evrei și de alte naționalități, conduse de elementele educate și oțelite de mișcarea sindicală din România, îndrumate de unicul for sindical: consiliul local în frunte cu Francisc Schneg, Ștefan Belovai, Emil Văleanu, Alexandru Szepesi și alții⁶⁰, au devenit o frînă serioasă în calea valurilor de idei naționalisto-fasciste, o baricadă puternică în lupta de rezistență a maselor muncitoare asuprite, subjugate și exploatare fără deosebire de naționalitate de către regimul de ocupație horthystă.

Urmînd exemplul muncitorilor din Cluj, și cei din alte centre din partea de nord a Transilvaniei luptau cu același elan pentru a-și menține organizațiile sindicale pe drumul revoluționar. Lupta lor însă, din cauze obiective și subiective mai grele, sau numai în aparență mai grele decît la Cluj, s-a soldat cu anumite rezultate importante, dar și eșecuri destul de serioase, chiar dacă în multe cazuri ele au fost doar trecătoare.

Un astfel de centru a fost și Oradea. Aici, elementele muncitorești sănătoase — comuniștii, social-democrații și cei fără de partid — au fost și ele preocupate de păstrarea și menținerea caracterului de clasă al organizațiilor sindicale. În acest scop, a fost convocată conferința amintită pentru ziua de 19 septembrie 1940, a fost creat în cursul lunii noiembrie a aceluiași an consiliul local revoluționar al sindicatelor. Concomitent cu acțiunea de păstrare a caracterului de clasă a sindicatelor, a pornit și atacul forțelor naționaliste. Aceștia, bazîndu-se pe un ordin al comandamentului militar din oraș, au pretins predarea averii tuturor breslelor muncitorești⁶¹.

Majoritatea sediilor sindicatelor, precum și Căminul muncitoresc au fost rechiziționate, în ele instalîndu-se cei de la C.N.M. în felul acesta, vechilor conducători sindicale nu numai că li s-au interzis cu desăvîrșire orice adunări, dar nici n-au avut localuri, unde ar fi putut să le țină. Din această cauză, acțiunile de lămurire a membrilor și consfătuirile se desfășurau pe stradă și în case particulare, pînă ce naționaliștii își continuau activitatea lor de dezbinare nestîngerii de nimeni și de nimic. Prima adunare menită să decidă asupra apartenenței sindicatului — după ce adunarea muncitorilor constructori fu convocată pentru ziua de 19 decembrie 1940, dar neautorizată —, a fost cea a muncitorilor tipografi. Desfășurată la 30 decembrie 1940, cei aproape o sută de muncitori tipografi au votat în unanimitate păstrarea organizației lor în cadrul celor bazate pe principiul luptei de clasă⁶². Folosind această cale, cu majoritate de voturi și muncitorii brutari au decis în adunarea lor, ținută în ziua de 19 ianuarie 1941, menținerea organizației pe principiul luptei de clasă⁶³.

⁵⁹ *Népszava*, din 25 noiembrie 1941 și 8 februarie 1942.

⁶⁰ *Népszava*, din 12 mai 1943.

⁶¹ Arhivele Statului, Filiala Oradea, Fond: Primăria, dos. 5/15—1942, fila 258 și 267.

⁶² *Idem*, dos. 8/1941, fila 19 și *Népszava*, din 28 ianuarie 1941.

⁶³ *Idem*, dos. 5/15/1942, fila 236—237 și 271, *Népszava*, din 28 ianuarie 1941.

În vederea cîştigării muncitorilor constructori de partea lor, în afara lozincilor demagogice naționaliștii au recurs la metoda — folosită și în alte părți cu rezultate nu tocmai neglijabile —, împărțirii unor ajutoare materiale printre adepții lor. „Desfășurarea adunării muncitorilor constructori — sublinia ziarul „Népszava“ — a fost o batjocorire a libertății cuvîntului și a exprimării oricărei opinii. Înainte de adunare, statul major al C.N.M., gata de orice, a donat unora așa-numite ajutoare extraordinare pentru a-și realiza scopul⁶⁴. La adunarea care a avut loc în ianuarie 1941, la care, în ciuda acestui fapt și a mașinațiilor efectuate în timpul votării — prin aclamare —, abia au putut anunța o majoritate cifrică nefsemnată. De altfel, acest lucru constituia motivul pentru care valabilitatea votului a fost contestată de vechea conducere a sindicatului, contestație aprobată și semnată chiar și de unii membri ai C.N.M.-ului⁶⁵. Contestații asemănătoare au înaintat și muncitorii din alte branșe de lucru, adresate Ministerului de interne, care la rîndul lui este nevoit de a ordona repetarea tuturor adunărilor, sub motivul că tabelul nominal al celor prezenți la adunări precum și caracterul lor n-au „fost atașate“ (la procesele verbale, n.n.) sau că „nu este contestabil numărul acelora care au votat“⁶⁵ (numărul acelora care au votat pro sau contra, n.n.), motivări care dezvăluiau, chiar dacă nu în termeni complet clari, comiterea unor abuzuri de către C.N.M. abuzuri în contra cărora s-au făcut contestații, pe care însuși ministrul de interne era nevoit să le aprobe în felul arătat mai sus. Noile adunări, ordonate pe baza instrucțiunilor ministrului de interne de către primarul orașului Oradea, s-au desfășurat doar în a doua parte a lunii martie 1941⁶⁶, răstimp suficient pentru cei de la C.N.M. de a pregăti terenul pentru demagogie și acțiuni spectaculoase, menite să-i asigure reușita. În vederea atingerii scopului lor și a cîştigării unei majorități necesare, au atras în organizație, fie prin înșelări, fie prin constrîngere, categorii de lucrători neorganizați în trecut, care au votat pentru punctul de vedere al curentului naționalist. Astfel, la adunarea muncitorilor pielari, pe lîngă cei aproape 200 de muncitori vechi au fost prezenți încă 104 noi membri, la aceea a muncitorilor lemnari pe lîngă cei 44 organizați în trecut acum au fost „prezenți“ 111 și în sfîrșit la aceea a muncitorilor din industria textilă, pe lîngă cei 60 foști membri de sindicat au participat încă 88 de noi membri „achiziționați“ de naționalisto-fasciști⁶⁷.

Așadar, la Oradea, dintre cele zece sindicate tradiționale, șapte au constituit organizații aderente C.N.M.-ului, într-un sindicat s-au creat organizații paralele, cei 93 tipografi s-au menținut neclintit pe baza principiului luptei de clasă, iar 282 de membri ai sindicatului funcționarilor și angajaților particulari s-au declarat independenți. Independența declarată a acestui sindicat din urmă era valabilă doar față de curentele naționaliste. Acest lucru a ieșit la iveală către sfîrșitul anului 1941, cînd primarul orașului l-a dizolvat pentru că a refuzat tutela organizației similare din Cluj, ajunsă sub influența naționaliștilor. „Membrii organizației profesionale a funcționarilor și angajaților particulari din Oradea — se poate citi într-un raport confidențial al poliției, adresat primarului —, în majoritatea lor se declară pentru idei de stînga și deoarece influența asupra membrilor a fostului lor președinte, a comunistului Márkusz Lajos, este tare și viguroasă,

⁶⁴ *Népszava*, din 22 ianuarie 1941.

⁶⁵ Arhivele Statului, Filiala Oradea, Fond: Primăria, dos. 5/15/1942, fila 266 și 269.

⁶⁶ *Idem*, filele 211, 213, 215, 217, 220—223, 225—228, 230—237, 239—243.

⁶⁷ *Idem*, dos. 8/12—1941, fila 10—14.

activitatea continuă a acestei organizații ar fi fost dăunătoare din punct de vedere național⁶⁸. Ca urmare, personalitatea ei juridică a fost suspendată, sediul și averea predate organizației din Cluj⁶⁹. Cu toate că, prin promisiuni derutante și metode necinstite, naționaliștii au reușit să se cuibărească în rîndurile organizațiilor muncitorești orădene, spărgînd unitatea organizațiilor sindicale tradiționale, membrii vechi ai acestora, fideli cauzei ideilor socialiste, au ținut trează conștiința de clasă a unei părți importante a muncitorimii. Ca urmare a activității de lămurire depuse de elementele de stînga, grupate în celule de partid, începînd cu luna mai 1941⁷⁰, s-a reușit ca un număr însemnat de muncitori să iasă din Centrala națională a muncii, străduindu-se să-și creeze o serie de grupe sindicale, care însă n-au fost recunoscute de autorități⁷¹. Asemenea grupe sindicale au înființat muncitorii constructori, angajații comerciali, frizerii, lemnarii, metalurgiștii și pielarii din Oradea. Aceste grupe sindicale constituite încă în cursul anului 1941 și-au desfășurat activitatea în mod ilegal pînă în aprilie 1944, cînd au fost „lichidate” și obligate ca să predea cotizațiile adunate precum și materialele lor documentare C.N.M.-ului⁷². Cu toate acestea, muncitorii deziluzionați de propaganda naționalisto-fascistă au părăsit organizațiile naționaliste într-un număr din ce în ce mai mare. Astfel, din cei 4500 de membri figurînd în anul 1942 în evidența C.N.M.-ului din Oradea, au rămas doar 1500 cu cotizațiile la zi, în anul 1943⁷³. Scăderea masivă a membrilor organizațiilor profesionale fascisto-horthyste, ca și activitatea unei părți a muncitorilor brutari, în întregime a tipografilor, a funcționarilor și angajaților particulari în cadrul organizației lor cu caracter de clasă, precum și înființarea succesivă a diferitelor grupe sindicale contrare curentelor naționaliste, toate acestea constituiau victorii de o importanță majoră ale luptei forțelor rezistente din acest oraș.

Pe drumul menținerii sindicatelor cu caracter de clasă și-au desfășurat activitatea și muncitorii mineri din Baia Mare și de la minele din împrejurimi, în marea lor majoritate români. În adunarea lor ținută în decembrie 1940, muncitorii mineri din Baia Mare, cu 201 voturi contra și 22 voturi pentru, au refuzat să se afilieze C.N.M.-ului. Exemplul lor a fost urmat în unanimitate de minierii din Baia Sprie, Ferneziu, Băiuț și Lăpușna, iar la Căvnic, unde minierii erau hotărâți să pășească tot pe acest drum, ținerea adunării n-a fost autorizată⁷⁴.

Unitatea lor însă a fost în curînd dezbinată. La începutul anului 1941, bazinul minier de aici a fost naționalizat, introducîndu-se un regim militarist. După instalarea conducerii militare, a început o prigoană acerbă împotriva muncitorilor organizați în sindicate revoluționare. În fața lor au fost puse două alternative: ori vor părăsi sindicatul, ori vor fi concediați. Mijloacele teroriste îndreptate împotriva muncitorilor mineri erau însoțite de promisiuni răsunătoare, dintre care doar unele — mai ales cele cu privire la aprovizionare —, au și fost parțial satisfăcute.

⁶⁸ *Idem*, dos. 5/13—1942, fila 243.

⁶⁹ *Idem*, fila 245—246.

⁷⁰ *Idem*.

⁷¹ Párttörténeti Intézet Levéltára, Budapest, Fond 651, dos. 2/1941—7—6000, fila 304—351.

⁷² Arhivele Statului, Filiala Oradea, Fond: Primăria, dos. 8/18—1942, fila 23.

⁷³ Arhiva Comitetului Județean P.C.R. Bihor, Fond 1, dos. 18, fila 36, și *Estilap*, din 9 martie 1942.

⁷⁴ Párttörténeti Intézet Levéltára, Budapest, Fond 651, dos. 2/1941, 6—5646, fila 1, *Magyar Vasmunkások Lapja*, din 15 februarie 1941 și *Népszava*, din 10 și 15 ianuarie 1941.

Amenințați cu concedierea, ademeniți cu satisfacerea în mai mare măsură a nevoilor de produse alimentare, îmbrăcăminte și încălțăminte, decît alte categorii de lucrători, muncitorii mineri au început să părăsească sindicatul⁷⁵. Triumful naționaliștilor însă n-a fost de lungă durată. Intensificarea mișcării de stînga, reînființarea la începutul anului 1943 a celulelor de partid și a organizației locale a P.S.D. din Baia Mare, au restrîns activitatea organizațiilor fasciste⁷⁶. Lupta de rezistență prindea contururi din ce în ce mai clare. În timpul declarării unor greve, s-a născut aici, la Baia Mare, ideea unei lupte de rezistență cu arma în mînă împotriva cotropitorilor fasciști.

Alte sindicate mai importante din Baia Mare și împrejurimi, ca cel al muncitorilor metalurgiști, au hotărît păstrarea unității și a caracterului de clasă⁷⁷.

Pe drumul consolidării sindicatelor revoluționare au pășit de asemenea muncitorii constructori din Aleșd, Borsec, Carei, Cluj, Dej, Miercurea-Ciuc, Salonta, Sfîntul Gheorghe, Șimleul Silvaniei și Zalău, muncitorii tipografi din Bistrița, Carei, Dej, Reghin, Sighetul Marmației, Sfîntul Gheorghe, Șimleul Silvaniei, Tîrgu-Mureș, Zalău⁷⁸, muncitorii brutari din Satu Mare și Tîrgu-Mureș, precum și muncitorii forestieri din Valea Mureșului⁷⁹.

În acest fel, muncitorii din partea de nord a Transilvaniei, români, maghiari și de alte naționalități, și-au apărât o parte a organizațiilor lor revoluționare, ceea ce a constituit un rezultat de seamă al luptei de rezistență față de atacul concentric al forțelor naționaliste și al puterii de stat a ocupanților horthysti. Cei înșelați prin promisiuni sau constrinși prin diferite metode, fărădelegi, și-au dat seama la scurt timp de rolul nefast al organizațiilor naționalisto-fasciste și au început să se retragă din elc. Rapoartele căpitănelor de poliție din diferite orașe dezvăluie faptul că influența organizației Centrul național al muncii era în continuă scădere, ședințele organizației au fost din ce în ce mai mult depopulate.

Sindicatetele, care au stat pe baza principiului luptei de clasă, n-au putut fi distruse nici de teroarea aparatului de stat, nici de propaganda fascistă și nici de trădarea cauzei muncitorimii de către unele elemente naționaliste, reformiste din rîndurile lor. Cu toate loviturile grave primite, mișcarea sindicală se reînnoiește, înființîndu-se în cursul anului 1942 și mai ales în 1943 noi organizații la Oradea, Baia Mare, Sighet, Tîrgu-Mureș, Salonta, Satu Mare și în alte localități.

Evenimentele primelor luni ale anului 1943 atestă că dezamăgirea, indiferența cîștigau teren tot mai larg în rîndurile organizațiilor profesionale fasciste. Procesul schimbărilor survenite în starea de spirit a celor înșelați a fost sesizat chiar de către autorități și conducerile organizațiilor fasciste. Ele constatau cu consternare că starea de spirit „deviază din ce în ce mai mult de la baza națională (principiile naționaliste ale acestor organizații, n.n.) și alunecă pe căi de stînga, cu nuanțe comuniste”, sau, după cum se accentua într-un raport din 2 iunie 1943 al Organizației de chemare de la Cluj: „În uzină purtătorii de cuvînt... ai organizației provin din rîndurile muncitorilor cu orientare și concepție naționalistă, dar ei nu mai au putere să creeze o atmosferă generală,

⁷⁵ Párttörténeti Intézet Levéltára, Budapest, Fond 651, dos. 2/1942-7-6006, fila 550.

⁷⁶ *Idem*, fila 98-99 și 335.

⁷⁷ *Magyar Vasmunkások Lapja*, din 15 februarie 1941 și *Népszava*, din 15 ianuarie 1941.

⁷⁸ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lingă C.C. al P.C.R., Fond XII, dos. 1131, mapa 1, 3, 5, 6, 10 și *Népszava*, din 1 și 15 ianuarie, 1 și 11 martie 1941.

⁷⁹ *Magyar Szakszervezeti Értéstitő*, din 1 ianuarie, 1 februarie 1941.

deoarece este dominată de muncitorii săraci cu salarii mici, care se zbat cu lipsurile, sînt nemulțumiți și în adîncul sufletului lor nutresc sentimente comuniste. Ei nu cred în victoria puterilor Axei, sînt convinși că după război se va impune o orientare democratică sau comunistă, ba mai mult, ei între ei nu se feresc să dea glas acestor convingeri⁸⁰.

Pe lîngă lupta de apărare a sindicatelor și recîștigarea treptată a forțelor și organizațiilor pierdute, în înviorarea generală a mișcării sindicale un rol de seamă l-au îndeplinit acțiunile pornite în vederea îmbunătățirii situației materiale și a condițiilor de muncă ale muncitorimii.

O formă de seamă a rezistenței o constituie ajutorarea deținuților politici și a celor țirîți în lagăre, precum și a familiilor acestora. Unul din locurile unde comuniștii și social-democrații puteau să-și desfășoare această activitate îl constituia cadrul organizatoric al sindicatelor.

În activitatea de organizare a rîndurilor forțelor de rezistență și mai ales în menținerea, adîncirea și întărirea unui spirit revoluționar și antifascist o contribuție de seamă au adus organizațiile sindicale printr-o prodigioasă acțiune educativ-culturală, desfășurată la sediile lor. Manifestările de acest gen cuprindeau diferite conferințe, expoziții, ca cele ale pictorilor români, organizate la sediul muncitorilor metalurgiști din Cluj, programe artistice, concerte și altele, cu un conținut antifascist de actualitate. Aceste manifestări cultural-educative au reușit să limiteze sfera de influență a diferitelor organizații naționaliste, profasciste și fasciste.

Lupta în vederea menținerii și apărării caracterului de clasă al sindicatelor muncitorești din partea de nord a Transilvaniei s-a desfășurat — așa cum am înfățișat — în condițiile unei cumplite terori a autorităților horthyste și ale atacului furibund al diferitelor organizații profasciste, fasciste, bazate pe principii naționaliste și rasiste. Această luptă cunoștea atît victorii, cît și eșecuri. Victoriile obținute și menținute printr-o luptă dîrză a muncitorimii nu numai că aveau un caracter permanent, ci ele se îmbogățeau continuu cu altele noi, iar înfrîngerile de început se dovedeau în multe cazuri a fi doar trecătoare. Este adevărat că în urma schimbărilor survenite unii au trădat ideile mișcării sindicale revoluționare și — de ce n-am recunoaște — destul de mulți au lăsat să fie induși în eroare de propaganda naționalistă și de demagogia socială. Mulți alții însă au rămas fideli organizațiilor bazate pe principiul luptei de clasă și al spiritului internaționalist. Atitudinea lor curajoasă, înfruntarea cu succes a samavolniciei regimului de ocupație și ale forțelor de dreapta, a ținut trează conștiința de clasă, atît prin menținerea organizațiilor sindicale socialiste, cît și prin activitatea depusă în cadrele acestora. Ca urmare, ideile luptei revoluționare, tradițiile sale glorioase, au rămas viabile și continuatorii lor și-au lărgit tabăra din zi în zi, recucerind o parte a celor înșelați, care rînd pe rînd s-au eliberat din capcana curenților ideologice naționaliste. Avînd în vedere toate acestea, existența și activitatea organizațiilor sindicale socialiste ocupa un loc însemnat în lupta de rezistență, ele jucau în mod necondiționat un rol progresist. Chiar și simpla reușită a menținerii existenței continue a acestor organizații bazate pe principiul luptei de clasă a constituit un rezultat remarcabil al luptei de rezistență anti-

⁸⁰ Csátári Dániel, *Forgószélben*, Budapest, 1968, p. 253.

fascistă. Aceste sindicate au constituit cele mai însemnate organizații ale muncitorimii din partea de nord a Transilvaniei, nu numai din punct de vedere numeric, ci și al forței de acțiune. Și, ceea ce este important, dincolo de toți factorii pozitivi, este faptul că prin intermediul lor comuniștii au reușit să-și mențină contactul și o legătură permanentă cu un mare număr de muncitori. În felul acesta în cadrul sindicatelor legale — deși legalitatea lor a rămas tot timpul relativă din cauza greutăților impuse — bazate pe principiul luptei de clasă și pe spiritul internaționalismului proletar, s-a realizat frontul unic de luptă al comuniștilor, social-democraților și al muncitorilor fără de partid, indiferent de naționalitate, desfășurând într-o deplină unitate de voință acțiuni pentru apărarea intereselor economice, politice și social-culturale ale muncitorimii întregi.

Muncitorimea organizată din partea de nord a Transilvaniei și-a apărât cu succes nu numai o parte a organizațiilor ei sindicale, ci și spiritul unității de luptă, al tradițiilor democratice de conviețuire frățească a muncitorilor români, maghiari și de alte naționalități. Aceste organizații le-au creat împreună, în cadrul lor au pregătit și au dus multe lupte revendicative încununate de succes. Menținerea și apărarea caracterului de clasă și internaționalist al organizațiilor sindicale muncitorești tradiționale, în ciuda furibundelor atacuri multilaterale de dreapta, sprijinite fără limită de autoritățile horthyste, constituia în sine un rezultat de seamă al luptei generale duse împotriva unui regim de ocupație, instaurat în urma dictatului unor puteri imperialisto-fasciste.

LADISLAU FODOR

QUELQUES ASPECTS DE LA LUTTE DES OUVRIERS POUR LA DÉFENSE
DU CARACTÈRE DE CLASSE DES SYNDICATS PENDANT L'OCCUPATION
HORTHYSTE DANS LA PARTIE DE NORD DE LA TRANSYLVANIE

(Résumé)

L'auteur vient d'analyser la situation du mouvement syndical dans la partie de nord de la Transylvanie après le Dictat de Vienne. Le régime horthyste hérissait toute sorte d'obstacles contre la libre activité des syndicats traditionnels, appuyés sur le principe de la lutte de classe. En même temps, d'organisations pseudo-ouvrières nationalistes et assistées ont eu le large concours des autorités.

Malgré la terreur des autorités horthyistes et des organisations nationalistes, les syndicats socialistes qui comprenaient de Roumains, Hongrois et d'autres nationalités, conduits par des éléments élevés et renforcés par le mouvement syndical de Roumanie, se sont opposés aux vagues des idées chauvinistes et fascistes et ont réussi de sauvegarder en bonne mesure l'intégrité de leurs organisations syndicales traditionnelles. Discutant ce problème, l'auteur met en relief les victoires des forces révolutionnaires et aussi, quelques fois, leurs échecs. À propos de ces choses, il constate que, conformément à la vérité historique, parfois les slogans démagogiques des nationalistes ont ébranlé la conscience d'un part des

ouvriers hongrois qui ont entré — sous constriction physique, morale et matérielle — dans les organisations pseudo-ouvrières.

L'existence continuelle des syndicats basés sur le principe de la lutte de classe est la preuve que les nationalistes n'ont pas abouti à désunir la lutte des ouvriers roumains, hongrois et d'autres nationalités. La classe ouvrière organisée a défendu avec succès non seulement ses organisations syndicales, mais aussi l'esprit de l'unité de la lutte.

Le maintien et la sauvegarde du caractère de classe des organisations syndicales traditionnelles a constitué un succès important de la lutte généralisée menée contre un régime d'occupation, instauré après un dictat des pouvoirs impérialistes fascistes.